

วงศาวិทยาการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการบริหาร จัดการชุมชนด้วยตนเองพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก

GENEALOGY: MODEL FOR LEARNING CENTER OF COMMUNITY'S SELF-MANAGEMENT IN THE EASTERN REGION

Received: December 10, 2018

Revised: March 10, 2019

Accepted: March 11, 2019

คัชพล จันเพชร*

Katchaphon Janpetch*

พิทักษ์ ศิริวงศ์**

Phitak Siriwong**

ธีระวัฒน์ จันทิก***

Thirawat Chantuk***

* นักศึกษาปริญญาเอก สาขาการจัดการ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร

* Ph.D. Candidate, Doctor of Philosophy Program in Management, Faculty of Management Science, Silpakorn University.

* Email: kj.work23@gmail.com

** รองศาสตราจารย์และปริญญาเอก คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร

** Associate Professor and Ph.D., Faculty of Management Science, Silpakorn University.

** Email: phitak@ms.su.ac.th

*** รองศาสตราจารย์และปริญญาเอก คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร

*** Associate Professor and Ph.D., Faculty of Management Science, Silpakorn University.

*** Email: thirawat@ms.su.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาวงศาวินิยวิทยาการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการบริหารจัดการชุมชนด้วยตนเองในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือจากอดีตจนถึงปัจจุบันว่ามีความแตกต่างจากการศึกษาแบบประวัติศาสตร์เชิงจารีต 2) เพื่อศึกษาชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือแต่ละยุคสมัยที่มีกระบวนการสร้างหรือสถาปนาความรู้การเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการบริหารจัดการชุมชนด้วยตนเองขึ้นมาเป็นวาทกรรมหลักของชุมชนและสังคม โดยการศึกษาครั้งนี้เป็นรูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งมีผู้เข้าร่วมสนทนาจำนวน 18 คน จากชุมชนที่เป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการบริหารจัดการชุมชนด้วยตนเอง ผ่านรูปแบบการวิจัยเชิงวิเคราะห์วาทกรรมนำไปสู่การสร้างทฤษฎีฐานราก ผลการศึกษาข้อมูลได้กล่าวถึง ตอนที่ 1 วาทกรรมอำนาจและความรู้ ยุคสมัยแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชนแบบดั้งเดิม ตอนที่ 2 การสถาปนาแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชนสมัยใหม่ ตอนที่ 3 การเบียดขับวงศาวินิยความรู้สมัยเก่าและยุคสมัยการเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชนแบบทันสมัย และตอนที่ 4 การผลิตสร้างทางสังคมเพื่อหรือถอนวงศาวินิยความรู้การเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการตนเองของชุมชน ผ่านการสังเคราะห์ข้อมูลอย่างละเอียดประกอบด้วย 4.1) โลกทัศน์ทางการจัดการตนเองของชุมชนยุคสมัยใหม่ 4.2) อุดมการณ์ทางการจัดการตนเองของชุมชนยุคสมัยใหม่ 4.3) อำนาจทางการจัดการตนเองของชุมชนยุคสมัยใหม่ และ 4.4) ความรู้ทางการจัดการตนเองของชุมชนยุคสมัยใหม่

คำสำคัญ: วงศาวินิยวิทยา แหล่งเรียนรู้ต้นแบบ การบริหารจัดการชุมชนด้วยตนเอง

Abstract

The purpose of this research paper: 1) To study Genealogy as a learning source for self-management of the community of the eastern region from the past to the present and compare with the traditional historical studies. 2) To study the communities in the eastern region in each period that have the procedure of creating or establishing knowledge, being a model learning source for self-management of community, and becoming the main discourse of the community and society. This study is a qualitative research model. There are 18 participants from the community that has a story of phenomena as a learning center for self-management community. The analytical research using discourse method leads to the creation of foundation theory. The study indicated including; Chapter 1: Discourse, power, and knowledge. The era of self-management learning resources of traditional communities; Chapter 2: Establishment of a self-management learning source of modern communities; Chapter 3: The pushing of old-fashioned knowledge and the phase of being a learning resource for modern self-management communities; and, Chapter 4: Social production to demolish knowledge to be a community self-management learning source through detailed data synthesis that contained with 4.1) Vision of self-management of modern communities, 4.2) Ideology of self-management of modern communities, 4.3) Power of self-management of modern communities, and 4.4) Knowledge of self-management of modern communities.

Keyword: Genealogy, Learning Model, Self-management Community.

บทนำ

การบริหารจัดการชุมชนในประเทศไทยมีบริบทการทำงานเฉพาะเพื่อให้บรรลุเป้าหมายความสำเร็จในแต่ละบริบท ซึ่งมีขั้นตอนย่อยที่จำเป็นต่อการพัฒนาและเมืองค้ประกอบที่สำคัญในระดับนโยบายระดับชาติ สิ่งนี้จำเป็นต้องใช้ระยะเวลาพอสมควรเพื่อที่จะทำให้เกิดความสำเร็จภายใต้แนวทางการประสานประโยชน์ระหว่างภาคีเครือข่าย แม้กระทั่งการที่ใช้องค์กรกลางที่ทำหน้าที่ประสานนโยบายแผนงานและโครงการให้มีประสิทธิภาพ รวมถึงการมีอำนาจเด็ดขาดที่เหมาะสมในการบริหารจัดการสิ่งที่กล่าวมาขึ้นอยู่กับข้อกำหนดพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายที่สอดคล้องกับความเป็นจริงในการพัฒนาความจำเป็นที่ต้องเลือกรูปแบบวิทยาการที่ส่งผลให้ประชาชนสามารถได้รับการพัฒนาอย่างเหมาะสมเพื่อเป็นไปตามแผนงานที่ระบุไว้ในโครงการให้มีความครอบคลุมทุกพื้นที่ พร้อมทั้งสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาองค์ความรู้จากสถาบันการศึกษาที่อยู่ในท้องถิ่น เพื่อให้เกิดความง่ายต่อการติดตามและประเมินผล (Vuthimedhi, 1983) ภายใต้บริบทการบริหารจัดการชุมชนมีเป้าหมายที่สำคัญ คือ การยกระดับคุณภาพชีวิต โดยสิ่งที่บุคคลทั่วไปนึกถึงเป็นลำดับต้นคือการบริหารจัดการชุมชนเพื่อยกระดับสวัสดิการทางสังคม สิ่งนี้มีผู้นิยมและให้ความหมายแตกต่างกันไปในหลายมิติ ทำให้เกิดความยากลำบากและความสับสนในทางปฏิบัติ (Wasikasin, Nontapattamadul, and Wasinarom, 2010) ในด้านการบริหารจัดการบุคคลภายในชุมชนจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดมาตรฐานระดับพื้นฐานการใช้ชีวิตให้มีความมั่นคง เพื่อสร้างความเชื่อมั่นและลดความกังวลให้กับประชาชนในสถานการณ์ที่เมื่อต้องเผชิญกับปัญหาทางร่างกาย เศรษฐกิจ สังคม และจิตใจ ไปสู่สิ่งที่คาดหวังไว้ว่าจะดีกว่าสิ่งที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน (Friedlander and Apte, 1980) ในระดับนโยบายหน่วยงานภาครัฐหรือภาคเอกชนสามารถดำเนินกิจกรรมที่จัดขึ้นอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งควรที่จะมีเป้าหมายวัตถุประสงค์ในการสร้างความมั่นใจให้กับประชาชนเกี่ยวกับความอยู่ดีมีสุข โดยอาศัยความรู้ในลักษณะองค์รวมไม่เฉพาะด้านใดด้านหนึ่งแต่ควรมุ่งจุดมุ่งหมายไปที่ประชาชนในพื้นที่เป็นสำคัญ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ไม่เพียงแต่จะช่วยเหลือหรือแก้ไขความเดือดร้อนเท่านั้น แต่ยังรวมถึงมาตรการป้องกันและส่งเสริมให้สังคมดีขึ้นอีกด้วย (Rawiwong, 1989)

การวิจัยด้วยวิธีวงศ์วิทยา (Genealogy) ตามแนวคิดของมิเชล ฟูโกต์ นักปรัชญาชาวฝรั่งเศส เป็นกระบวนการศึกษาที่เน้นการมองภาพรวมโดยถูกพัฒนามาจากการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ (Archeology) ซึ่งอาจมองว่าเป็นการวิเคราะห์ประวัติศาสตร์แต่มีความกว้างกว่าประวัติศาสตร์ทางความคิด โดยเน้นไปที่การศึกษาประวัติศาสตร์มนุษย์ในแง่มุมมองสำคัญที่ถูกกลบเกลี่ยมองข้ามไป และไม่คำนึงถึงความเป็นแก่นแท้หรือสิ่งที่เป็นสากลแน่นอนคงตัว แต่มองว่าทุกประเด็นที่เราศึกษาถูกหลอมรวมสร้างขึ้นด้วยวาทกรรมและอำนาจ ในสิ่งนี้อาจจะมีความไม่ต่อเนื่องของลักษณะต่างๆ แต่จะมีลักษณะกลายรูป (Boonmee, 2014) ผู้วิจัยเลือกใช้กระบวนการค้นตามฟูโกต์เพื่อเสนอแนวทางวงศ์วิทยาที่ได้รับอิทธิพลมาจากนิเซ่ ตามแนวความคิดที่ว่าวงศ์วิทยาสามารถแบ่งออกเป็นสองลักษณะ คือ การศึกษากำเนิด (Herkunft) ที่เป็นการค้นหาการสืบสายใยของตระกูลบุคคลต่างๆ และ การศึกษาหากการกำเนิด (Entstehung) ที่เป็นเงื่อนไขปัจจัยการปรากฏตัวของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ทำให้ผู้วิจัยนำแนวคิดดังกล่าวมาใช้เป็นพื้นฐานสำหรับการศึกษาวงศ์วิทยาการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการบริหารจัดการชุมชนด้วยตนเองพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก (Foucault, 1984) ผลึกคิดวงศ์วิทยาจะช่วยให้เห็นถึงภาพในการสืบสาวเพื่อคลี่คลายวาทกรรมผ่านยุคการบริหารจัดการชุมชนแบบจารีต และยุคการบริหารจัดการชุมชนสู่ต้นแบบแหล่งเรียนรู้ ด้วยการมองปัญหาการบริหารจัดการชุมชนพื้นที่ภูมิภาคตะวันออกแบบครอบคลุมทั้งหมด (Holistic Approach) ซึ่งถือว่าระบบการบริหารจัดการชุมชนเป็นระบบในสังคมที่มีความสัมพันธ์กับระบบย่อยอื่นๆ ในรูปแบบที่เริ่มก่อตัวขึ้นและสุดท้ายคลี่คลายลงในบริบทของแต่ละวัฒนธรรม (Wantana, 1983) ในการศึกษาปรากฏการณ์ผู้วิจัยเน้นไปที่ภาคปฏิบัติมากกว่าการทาลักษณ์ เพราะการเข้าใจวาทกรรมและอำนาจจะเป็นปรากฏการณ์ในลักษณะเบียดขับ การจำกัด รวมถึงการปิดกั้น (Foucault, 1984) ในเชิงคุณค่าของการสืบสาวแบบวงศ์วิทยาในด้านการบริหารจัดการชุมชนด้วยตนเอง จึงสามารถช่วยขยายผลจากอดีตให้เห็นถึงวาทกรรมที่เป็นไปอย่างธรรมชาติ ซึ่งทั้งหมดเป็นการมองย้อนให้เห็นถึงความสำคัญที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งเพื่อนำไปสู่อนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาวงศ์วิชาวิทยาการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการบริหารจัดการชุมชนด้วยตนเอง พื้นที่ภูมิภาคตะวันออก จากอดีตจนถึงปัจจุบันมีความแตกต่างจากการศึกษาแบบประวัติศาสตร์เชิงจารีต
2. เพื่อศึกษาชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออกในแต่ละยุคสมัยที่มีกระบวนการสร้างหรือสถาปนาความรู้ การเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการบริหารจัดการชุมชนด้วยตนเองขึ้นมาเป็นวาทกรรมหลักของชุมชนและสังคม

แนวคิดและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

วงศาวิทยา

วงศาวิทยาหมายถึงกระบวนการสำหรับใช้วิเคราะห์และเผยให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจ ความรู้ และความจริง หรือ ในอีกความหมายคือแนวการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ทางสังคม ให้เห็นถึงการสัมพันธ์ทางภาคปฏิบัติทางสังคมที่มีความหลากหลายในระดับท้องถิ่น ที่สร้างให้เกิดความรู้และความเข้าใจในสิ่งที่มีความเฉพาะ หรือการแปรสภาพนำไปสู่การแตกหักไปตามยุคสมัยกระทั่งเห็นถึงสรรพสิ่งในปัจจุบัน ซึ่งสามารถสร้างโอกาสให้กับบรรดาสรรพสิ่งที่ถูกละเลยปล่อยปละ การยอมจำนน การถูกกดบังคับ ให้สามารถปรากฏตัวขึ้นเป็นความจริงในอีกมุมมองหนึ่งที่มีความแตกต่างจากเรื่องเล่ากระแสหลัก (นภากาศ หะวานนท์, 2543) วงศาวิทยาจึงเป็นการศึกษาที่ให้ความสำคัญถึงเอกสารที่ถูกละเลย ความคลุมเครือ หรือมีร่องรอยในการถูกแก้ไขและทำลาย มากกว่าที่จะเชื่อถือเอกสารมาตรฐานที่สังคมยังเชื่ออยู่ เพราะฉะนั้นผลการศึกษาที่ได้จะเป็นในลักษณะที่มีชีวิต มีปฏิบัติการและเป็นประวัติศาสตร์ที่มีคุณภาพที่มีส่วนเกี่ยวข้องที่มีความหลากหลาย เช่น ปัจจัยเงื่อนไขของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ความรู้สึกของบุคคล การมีศีลธรรมจรรยา การแตกหักของบางสิ่งในระยะเวลา การสถาปนาวาทกรรมที่มีความสำคัญ และความรู้สึกแต่ละช่วงเวลา เป็นต้น

วงศาวิทยาแหล่งเรียนรู้ด้านการบริหารจัดการชุมชนพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก

การเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการบริหารจัดการชุมชนมีงานวิจัยที่ได้ผลการศึกษามาแล้วเป็นอันมาก ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาเพื่อทดสอบทฤษฎีหรือหาความหมายในแต่ละบริบทที่ใช้เป็นกรณีศึกษา ความหมายของแหล่งเรียนรู้ด้านการบริหารจัดการชุมชน คนจึงเห็นและหมายถึงสถานที่ที่ถูกสถาปนาให้ เป็นต้นแบบในการบริหารจัดการเรื่องใดเรื่องหนึ่งและมีกลุ่มคนที่มีความสนใจเข้าไปศึกษาหาความรู้ในที่แห่งนั้น การวิจัยครั้งนี้จึงควรกระทำมากกว่าการศึกษาเชิงสาเหตุในแนวเหตุผลแบบศาสตร์ (Pornprachatham, 2006) ควรมีการวิจัยแนวจุดประกายทางความคิดให้คนมุ่งสู่การปลดปล่อยทางปัญญาที่ถูกครอบงำด้วยวาทกรรมบางอย่าง เป็นการวิจัยทางด้านแหล่งเรียนรู้ด้านการบริหารจัดการชุมชน ซึ่งถ้าดูประวัติศาสตร์จะเป็นการอธิบายที่เป็นพัฒนาการเส้นตรงกล่าวคือแหล่งเรียนรู้ที่มีการบริหารจัดการที่ดีจึงมีการสร้างความเจริญให้แก่ชุมชนท้องถิ่นได้มากกว่าแหล่งเรียนรู้ที่มีการบริหารจัดการที่ไม่ดี ประวัติศาสตร์แนวนี้จึงเป็นการกล่าวอ้างถึงแหล่งเรียนรู้ในฐานะตัวกระทำการสร้างความเจริญให้แก่ชุมชนซึ่งหมายถึงแหล่งเรียนรู้เป็นองค์ประธาน (Subject) ของประวัติศาสตร์ วิธีการศึกษาประวัติศาสตร์แบบวงศาวิทยา (Genealogy) ตามแนวคิดของมิเชล ฟูกูต์ (Michel Foucault) เป็นการศึกษที่ต่างไปจากประวัติศาสตร์แบบปฏิฐานนิยมที่เชื่อว่ามีความเป็นศาสตร์และมีความเป็นกลางอยู่ในประวัติศาสตร์ ซึ่งใช้เพื่อสามารถคลี่คลายภาพที่ทับซ้อนกันในระบบการศึกษาไทยที่ถูกกล่าวอ้างเป็นวาทกรรมและสามารถถูกขุดคุ้ยจากแหล่งความรู้ของตัวบททางสังคม ที่ผลิตคำว่าความรู้เพื่อตอกย้ำวาทกรรมการศึกษายุคสมัยจารีต โดยเป็นเบื้องหลังของการเฉลิมอำนาจและความหมายมั่นในความรู้ (Knowledge) ก็คล้ายกับความหมายมั่นในอำนาจ (Power)

แนวคิดการจัดการตนเองของชุมชน

การจัดการตนเองของชุมชนเป็นกระบวนการทำงานในเชิงยุทธศาสตร์เพื่อมุ่งหวังให้ชุมชนปลดปล่อยตนเองจากพันธนาการในทางความคิดและการกระทำ ไปสู่การจัดการสิ่งต่างๆ ในชุมชนภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วม สิ่งเหล่านี้มุ่งหวังให้ประชาชนคิดและตัดสินใจภายใต้ฐานทรัพยากร

ที่มีอยู่ซึ่งการดำเนินงานที่จะประสบความสำเร็จนั้นชุมชนต้องมีความเชื่อว่าสามารถจัดการตนเองได้ เป็นทุน (โกวิทย์ พวงงาม, 2553) การจัดการตนเองของชุมชนเป็นสิทธิที่มีอยู่ตามธรรมชาติโดยใช้ภูมิปัญญา แต่เดิมเพื่อจัดการอำนาจที่เข้ามาจากภายนอก ด้วยเป้าหมายที่มุ่งหวังในการจัดระเบียบกิจกรรมต่างๆ ที่มีลักษณะให้ดำรงอยู่ได้ด้วยตนเองเป็นหลักหรือพึ่งพาล้างภายนอกให้น้อยที่สุด

แนวคิดการพึ่งพาตนเองเป็นการพัฒนาที่มีเป้าหมายเพื่อปลดปล่อยพันธนาการในการทำงาน ก่อให้เกิดการประสานงานกันเพื่อเป้าหมายความยั่งยืนของชุมชน ซึ่งมีที่มาจาก การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนจากภายใน โดยผู้วิจัยใช้แนวคิดดังกล่าวเป็นแนวทางในการศึกษาด้านการจัดการตนเองของชุมชน ทั้งนี้ การจัดการตนเองของชุมชนที่จะเกิดขึ้นได้นั้น แนวคิดที่เป็นความเชื่อพื้นฐานมีส่วนสำคัญในการผลักดันให้เกิดแรงสนับสนุนภายใต้ขีดความสามารถของตนเอง สิ่งเหล่านี้มีความสำคัญในการได้รับความช่วยเหลือจากโอกาสของผู้สนับสนุน จึงทำให้สรุปได้ว่า การที่ชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองจะทำให้บรรลุผลสำเร็จในการจัดการตนเองของชุมชนได้ดียิ่งขึ้น (โกวิทย์ พวงงาม, 2553)

การใช้วงศาวิทยาสืบสาวแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการบริหารจัดการชุมชนพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก
ด้วยเหตุที่แหล่งเรียนรู้ในพื้นที่ชุมชนเป็นภาคปฏิบัติการวาทกรรมที่ว่าด้วยอำนาจความรู้ ซึ่งการใช้วงศาวิทยาเป็นเครื่องมือในการสืบสาวสามารถช่วยคลี่คลายความทับซ้อนของภาพและรื้อถอนความเป็นตัวตน เพื่อเผยให้เห็นถึงแหล่งเรียนรู้ที่มีการบริหารจัดการของชุมชนในรูปแบบสมัยใหม่ ด้วยเหตุนี้ วงศาวิทยาจึงเป็นการศึกษาการก่อรูปของวาทกรรมที่มุ่งเน้นไปที่ความไม่สมบูรณ์ของกฎเกณฑ์และความไม่ต่อเนื่องที่เน้นจารีตความรู้ในการพัฒนา โดยมีเหตุผลในทางวิทยาศาสตร์ของสถาบันที่เป็นมาตรฐาน ด้วยรูปแบบและแนวในการวิพากษ์ให้เห็นวาทกรรมอื่นที่เป็นความรู้เดิมของชุมชน ซึ่งฟูโกต์มีความเชื่อว่าการเกิดขึ้นในรูปแบบต่างๆ ของอารมณณ์เป็นสิ่งที่เหนือกาลเวลา แต่อารมณณ์ของบุคคลชั้นสูงในสังคมส่วนใหญ่ได้กลายเป็นประวัติศาสตร์ที่ง่ายต่อการทำลายตัวเอง โดยเหตุการณ์ต่างๆ แต่ละคนจึงมีการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่กำหนดไว้เพื่อเกิดกัน อันเป็นสิ่งที่ผิด (False) เพราะความเป็นจริงร่างกายถูกห้อมล้อมด้วยระบบสาระพัดที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ฉะนั้น วงศาวิทยาจึงเป็นรูปแบบประวัติศาสตร์ในลักษณะ “Effective History” ต่างออกไปจากประวัติศาสตร์เชิงประเพณี ที่มีลักษณะคงที่ปราศจากความต่อเนื่อง โดยการวิพากษ์เชิงประวัติศาสตร์วงศาวิทยาจะสืบค้นลงไปถึงยุคสมัยที่ศึกษาในวาทกรรมเฉพาะอย่างยิ่งภาคปฏิบัติการในชุดเหล่านั้น

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้คัดเลือกชุมชนเพื่อใช้เป็นสนามของวาทกรรม โดยที่กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นเจ้าของวาทกรรมของพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก ซึ่งข้อมูลที่ได้เป็นข้อมูลจากเจ้าของวาทกรรมที่มีส่วนร่วมในการสร้างปรากฏการณ์ขับเคลื่อนการบริหารจัดการชุมชนด้วยตนเอง จนกระทั่งไปสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบ ซึ่งมีรายละเอียดวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

ขอบเขตของการศึกษา

การเก็บข้อมูลเริ่มต้นจากผู้วิจัยได้กำหนดผู้เข้าร่วมสนทนาจำนวน 18 คน ซึ่งเป็นตัวแทนของคนในชุมชนที่สามารถกล่าวอ้างได้อย่างไม่มีข้อสงสัยต่อการเก็บข้อมูลวิจัย ในการเข้าสู่พื้นที่ชุมชนที่เป็นสนามวาทกรรมและพื้นที่ของเรื่องราวผู้วิจัยได้เริ่มเข้าไปฝังตัวเพื่อเก็บข้อมูลและสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยใช้ระยะเวลาเริ่มตั้งแต่วันที่ 22 มิถุนายน 2561 ถึงวันที่ 10 กันยายน 2561 การคัดเลือกชุมชนผู้วิจัยมุ่งเน้นไปที่ชุมชนที่มีเรื่องราวในปรากฏการณ์ลักษณะต่างๆ เช่น การถูกเบียดขับชุดความรู้ดั้งเดิม การถูกสถาปนาให้กลายเป็นคนชายขอบ หรือการยืนอยู่ด้วยลำแข้งตนเองในการจัดการชุมชน เป็นต้น เพื่อนำข้อมูลที่ได้นำมาศึกษาแนววงศาวิทยาการเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการบริหารจัดการชุมชนด้วยตนเองในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก ซึ่งมีรายละเอียดของชุมชนประกอบด้วย 1. จังหวัดชลบุรี ได้แก่ ชุมชนแหลมฉบัง และชุมชนนาเกลือ 2. จังหวัดระยอง ได้แก่ ชุมชนกระแสบน และชุมชนบ้านจ่ารุง 3. จังหวัดจันทบุรี ได้แก่ ชุมชนริมหน้าจันทบูร และชุมชนปัดวิ และ 4. จังหวัดตราด ได้แก่ ชุมชนบ้านท่าระแนะ และชุมชนแหลมกลัด

ขั้นตอนการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้การสืบสาวเชิงวงศาวทิตาตามทัศนะของมิเชล ฟูโกต์ ซึ่งมีวิธีวิทยาในการเข้าถึงโดยใช้รูปแบบการวิเคราะห์วาทกรรมด้านอำนาจและความรู้เพื่อนำไปสู่การจัดระเบียบสรรพสิ่งโดยผู้วิจัยมุ่งเปิดเผยให้เห็นถึงสิ่งที่ไม่คาดฝันในรูปแบบอุบัติเหตุทางปรากฏการณ์มากกว่าการสืบเสาะในลักษณะเป็นเส้นตรงที่มีลักษณะเชิงประวัติศาสตร์ การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจึงได้กำหนดระเบียบวิธีวิจัย (Methodology) แบ่งเป็นลักษณะขั้นตอนการใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงวิเคราะห์วาทกรรม (Discourse Analysis) และรูปแบบการวิเคราะห์เพื่อสร้างทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory) ซึ่งมีรายละเอียดขั้นตอนการศึกษาดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์เชิงวาทกรรม (Discourse Analysis) ผู้วิจัยเลือกใช้วิธีนี้เพื่อศึกษาในรายละเอียดที่แสดงให้เห็นถึงเรื่องของอำนาจ (Power) การครอบงำ (Dominance) ความไม่เท่าเทียมกัน (Hegemony) อุดมการณ์ (Ideology) ชนชั้นทางสังคม (Class) เพศภาพ (Gender) และ เชื้อชาติ (Race) เป็นต้น โดยอาศัยการวิเคราะห์ภาษาที่สื่อผ่านตัวบทและบริบททางสังคม และเป็นการเชื่อมโยงระหว่างการใช้อย่างภาษาไปบริบททางสังคมและวัฒนธรรม ในการมุ่งไปที่การวิเคราะห์ที่ตัวบทอย่างละเอียดเพื่อสามารถนำไปสู่การอธิบายความและตีความสิ่งที่อุบัติขึ้น โดยศึกษาว่าสิ่งเหล่านี้ถูกสร้างและสะท้อนในตัวบทเหล่านั้นได้อย่างไร จากการใช้ภาษาเป็นสื่อกลางสำหรับก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ทางสังคม โดยผู้วิจัยได้กำหนดมิติในการตีความตามองค์ประกอบ (Fairclough 1992) เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ดังนี้

1.1 การวิเคราะห์วาทกรรมในมิติภาคปฏิบัติการทางสังคม ผู้วิจัยมุ่งศึกษาในด้านความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะที่เฉพาะของตัวบทในรูปแบบที่มีความแตกต่างกันและความซับซ้อนของกระบวนการทางวาทกรรม และเป็นกระบวนการที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม

1.2 การวิเคราะห์วาทกรรมในมิติภาคปฏิบัติการทางวาทกรรม ผู้วิจัยมุ่งศึกษาในรูปแบบกระบวนการผลิตตัวบทและการตีความตัวบท ซึ่งอาจมีความสัมพันธ์ในรูปแบบที่ซับซ้อนระหว่างปฏิบัติการทางวาทกรรม (Discourse Practice) และแบบแผนของวาทกรรม (Discourse Conventions)

1.3 การวิเคราะห์วาทกรรมในมิติตัวบท ผู้วิจัยมุ่งศึกษาไปที่การนำเสนอเนื้อความตัวบทที่มีความหมายที่ผูกโยงเข้าใจได้ในลักษณะองค์รวม (Textual) ซึ่งมุ่งในการนำเสนอความคิด ความเชื่อ และความรู้ของชุมชน (Ideational) และมีปฏิบัติการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือกลุ่ม (Interpersonal)

ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์เพื่อสร้างทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory) ผู้วิจัยใช้วิธีวิทยาการสร้างทฤษฎีฐานราก เพื่อศึกษาปรากฏการณ์จากมุมมองของวาทกรรมด้านการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการบริหารจัดการชุมชนที่ถูกสถาปนาขึ้น โดยทฤษฎีนี้เกิดจากการค้นพบและพัฒนารายละเอียดข้อมูลจนถึงจุดอิ่มตัวและนำข้อมูลที่ได้รับการตรวจสอบด้านรายละเอียดเนื้อหาว่าเป็นไปตามเงื่อนไขของวาทกรรมที่ผู้วิจัยกำหนดหรือไม่ หลังจากนั้นได้นำเนื้อหามาตรวจสอบความสอดคล้องกับทฤษฎีพื้นฐานที่ผู้วิจัยใช้เป็นหลักในการศึกษา จนนำรายละเอียดทั้งหมดมาตรวจสอบกับหลักฐานร่องรอยใบสำเนาถอดเสียงถ้อยคำ (Transcript) ซึ่งผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ผ่านการตรวจสอบเข้ากระบวนการนำไปสู่การตีความความหมายของตัวบทเพื่อหาความเชื่อมโยงและจัดระเบียบมโนทัศน์ (Glaser and Strauss 1967) จนนำไปสู่การสถาปนาให้เกิดเป็นข้อสรุปเชิงทฤษฎีสำหรับอธิบายและสร้างความเข้าใจในปรากฏการณ์การเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการบริหารจัดการชุมชนด้วยตนเองในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

ผู้วิจัยใช้การสืบสาวแนววงศาวทิตาตามแนวทางของ มิเชล ฟูโกต์ ซึ่งมีมิติในการวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ของความสัมพันธ์ระหว่างความรู้กับอำนาจ โดยมีพื้นฐานมาจากการศึกษาประวัติศาสตร์ในเชิงโบราณคดี ที่อาศัยวงศาวทิตาเป็นเครื่องมือชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างในการสืบสาววงศาวทิตาที่ไม่ใช่การค้นหาต้นกำเนิดแต่มุ่งเน้นไปสู่ปรากฏการณ์ที่สถาปนาให้เกิดหลักในการทำงาน ผสมรวมกับวาทกรรมที่เป็นอัตลักษณ์สืบสานมาตามยุคสมัยจนกลายเป็นอำนาจและความรู้ (อานันท์ กาญจนพันธ์, 2555)

นำไปสู่การเบียดขับชุดความรู้ที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคสมัย ผู้วิจัยใช้กระบวนการวิเคราะห์วาทกรรมที่เป็นพื้นฐานข้อมูลวาทกรรมในทางการพูดและเขียนที่แสดงออกถึงมิติทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคม ผู้วิจัยมุ่งเน้นไปที่ปรากฏการณ์ ความผิดพลาด หรือกระบวนการที่บ่งบอกถึงความหมายที่เป็นสัญญาณ ที่ทำลายความเป็นอยู่ในชุมชนพื้นที่ภาคตะวันออก ได้แก่ ความยากจนที่เกิดขึ้นต่อประชาชนในพื้นที่ภาคตะวันออก ผลผลิตทางการเกษตรที่ไม่สามารถสร้างจำนวนเพิ่มขึ้น ปัญหาจากการจับสัตว์น้ำอันเกิดจากสภาพภูมิอากาศ การโยกย้ายถิ่นฐานเข้าไปทำงานโรงงานของวัยหนุ่มสาว เป็นต้น สิ่งเหล่านี้นำไปสู่การวิเคราะห์นิยามที่ค่อยขวงกันมิให้สามารถเข้าไปปะทะกับจุดยืนที่ผิดพลาด

สรุปผลขั้นตอนที่ 1

ผู้วิจัยได้นำสื่อที่เป็นความจริงและองค์ประกอบต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนพื้นที่ภูมิภาคตะวันออกมาจัดวางและเรียงร้อยตัวบทขององค์ประกอบอื่นที่เกี่ยวข้องกับภาคปฏิบัติทางสังคมและพิจารณาความสัมพันธ์ของตัวบทและบริบทของสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก โดยนำข้อมูลที่ได้มาจัดระเบียบวาทกรรมที่เชื่อมต่อกัน (interdiscursive analysis) นำไปสู่การความเป็นจริงและวาทกรรมเดิมในชุมชน เพื่อนำมาจัดวางใหม่ (recontextualized) และผลิตสร้างความหมายชุดใหม่ให้เกิดขึ้น โดยใช้เป็นข้อมูลควบคุมในการสืบสาวแนววงศาวิทยาที่เกิดขึ้นในสนามวาทกรรมนำไปสู่ปฏิบัติการสร้างความจริงให้แก่วงศาวินิจฉัยของความรู้การเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการบริหารจัดการชุมชนด้วยตนเองในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก ซึ่งผู้วิจัยได้จัดแบ่งรายละเอียดวาทกรรมเป็น 3 มิติ ดังต่อไปนี้

มิติที่ 1 การสืบสาววงศาวินิจฉัยของยุคสมัยแหล่งเรียนรู้ด้านการบริหารจัดการชุมชนแบบดั้งเดิม วาทกรรมอำนาจ และความรู้เพื่อจัดระเบียบสรรพสิ่ง ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการศึกษาโดยพบว่ากรรมกรกลุ่มกันเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออกของผู้คนที่ได้อาศัยชุดความรู้ ประสบการณ์ที่มาจากร่องมือในการทำมาหากิน นำไปสู่การจัดระเบียบสรรพสิ่งเพื่อสนับสนุนอุดมการณ์ในการทำมาหากินเพื่อยังชีพ สอดคล้องกับการศึกษาของ (มานะ นาคำ, 2559) กล่าวถึงการเป็นชุมชนปฏิบัติมีความแตกต่างจากชุมชนดั้งเดิมที่มีความเป็นเครือญาติ โดยมีวัฒนธรรมเป็นของตนเองที่สืบทอดกันมาแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน นอกจากนั้น การสอดประสานอุดมการณ์พื้นฐานในด้านศาสนา ภายใต้การทำมาหากินในลักษณะแคบอย่างชีพโดยมีพื้นฐานที่สำคัญ เกิดจากโลกทัศน์การสืบสาววงศาวินิจฉัยแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการบริหารจัดการชุมชนด้วยตนเองพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก ซึ่งผู้วิจัยสามารถกระทำได้จากระบบวาทกรรมชุดต่างๆ ที่มีวาทกรรมหลายชุดผ่านการจัดเรียงอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การลบล้างออกไป การเข้ามาแทนที่ของสิ่งใหม่ รวมถึงการจัดระเบียบใหม่ตลอดเวลา สอดคล้องกับการศึกษาของ (นิภาพร มาลีชัย และ จักรพันธ์ ชัดชุมแสง, 2558) กล่าวถึงทุนทางทางสังคมดังกล่าวสามารถพลิกผันกลับไปเป็นทุนทางวัฒนธรรมได้ และทุนทางวัฒนธรรมก็สามารถพลิกผันกลับมาเป็นทุนทางสังคมอีกครั้ง โดยการนำประเพณีเดิมซึ่งเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีในพื้นที่มาฟื้นฟูอีกครั้ง จนนำไปสู่กลุ่มเครือข่ายใหม่ที่เกิดขึ้นมาจากผู้คนในชุมชน โดยภายใต้อุดมการณ์จึงมีวาทกรรมอยู่เบื้องหลังและมีภาคปฏิบัติการปรากฏตัวอยู่ในรูปของความรู้และอำนาจในการสร้างความหมายกับความจริงให้กับความรู้ในชุดเหล่านั้น สะท้อนให้เห็นถึงเรื่องของประวัติศาสตร์ที่มีความเป็นมาของสรรพสิ่งที่รองรับเมื่อนำทั้งสองด้านเข้ามาพิจารณาทำให้สามารถตีความออกมาให้คนเข้าใจ ในจุดเริ่มต้นที่สามารถคลี่คลายออกมาได้ชัดเจนและนำไปสู่การเบียดขับทางวาทกรรมเพื่อคลี่คลายภาพที่ซับซ้อนของการเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการบริหารจัดการชุมชนด้วยตนเองในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก

มิติที่ 2 การสืบสาวยุคสมัยแหล่งเรียนรู้ด้านการบริหารจัดการชุมชนแบบจารีตนำไปสู่การสถาปนาการเป็นแหล่งเรียนรู้ในยุคสมัยใหม่ ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการศึกษาโดยพบว่าคนไทยสมัยโบราณได้อาศัยการพึ่งพากระบวนการเรียนรู้แบบดั้งเดิม ที่สั่งสมมาจากบรรพบุรุษและส่งผ่านในรูปแบบการถ่ายทอดออกมาเป็นชุดความรู้ที่เหมาะสมกับการประกอบอาชีพในพื้นที่ภาคตะวันออกสอดคล้องกับการศึกษาของ (มานะ นาคำ, 2559) กล่าวถึงชุมชนปฏิบัติชาวสวนมีขอบเขตหลายระดับทั้งในระดับสวนของตนเอง ที่สะสมความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องต่างๆ เกี่ยวกับการทำสวนผลไม้ผสมผสานและแบบยก่องประกอบกับผู้ใช้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละเรื่องกระจายอยู่ตามสวนต่างๆ ในพื้นที่ชุมชนสิ่งนี้ทำให้ชุดความรู้ที่ถูกกลั่น

ออกมาจึงได้รับการถือหางจากเจตจำนงแห่งอำนาจจากหลากหลายกลุ่มคนทำให้เกิดความหลากหลายในรายละเอียดเนื้อหานำไปสู่อำนาจที่ยืดโยงกับเครือข่ายทางวาทกรรมที่เป็นคุณลักษณะของการบริหารจัดการชุมชนในยุคสมัยจาริต ซึ่งเป็นพื้นฐานของปัจจัยภายในสำหรับทัศนะในการมองโลกและอุดมการณ์ของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออกที่มีต่อกระบวนการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ยุคสมัยจาริต ขณะที่บางส่วนมีความประสงค์ต้องการผลัดเปลี่ยนไปสู่อุดมการณ์และโลกทัศน์สมัยใหม่ สอดคล้องกับการศึกษาของ (นิภาพร มาลีลัย และจักรพันธ์ ชัดชุมแสง, 2558) กล่าวถึงการเข้ามาจำพรรษาของพระรูปหนึ่งที่น่าพาให้กลุ่มคนในหมู่บ้านของอำเภอโคกศรีสุพรรณ จังหวัดสกลนคร ทั้งการนับถือผีแต่ทั้งนี้ก็มีทั้งคนที่ตัดสินใจทิ้งและคนที่ไม่สามารถทิ้งได้จึงเป็นการผสมผสานการนับถือทั้งพุทธ ผี หรือนับถืออย่างใดอย่างหนึ่งตรงเท่าที่ลูกหลานจะถือตามได้ ทำให้เป็นข้อยืนยันให้เห็นถึงยุคสมัยของการปฏิบัติแบบเดิมได้ถูกดับลงและเกิดกระบวนการบริหารจัดการสมัยใหม่ ที่ถือหางโดยเจ้าของวาทกรรมและพยายามสถาปนาความสัมพันธ์เชิงอำนาจ การค้า ประวัติศาสตร์ โดยพุ่งโจมตีต่อพิธีกรรมและวัฒนธรรมที่เป็นชุดความรู้ของคนไทยในสมัยโบราณและสมัยใหม่ที่คิดสร้างได้เองจนกระทั่งนำไปสู่การจัดตั้งอุดมการณ์และโลกทัศน์ที่ครองชัยแบบทันสมัย

มิตที่ 3 การสิ้นคลอนวงศัวนของความรู้สมัยเก่ากับการเชื่อมต่อวาทกรรมของยุคสมัยการเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านบริหารจัดการชุมชนด้วยตนเองแบบทันสมัย จากการสืบสาวเพื่อสถาปนาอุดมการณ์การเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการบริหารจัดการชุมชนด้วยตนเองในยุคสมัยใหม่ ทำให้ผู้วิจัยเกิดข้อค้นพบที่เป็นรอยแยกทางอุดมการณ์อย่างรุนแรงในส่วนที่มีการเปลี่ยนผ่านจากเกษตรกรรมเข้าสู่อุตสาหกรรม สอดคล้องกับการศึกษาของ (มานะ นาคำ, 2559) กล่าวถึงการที่ชาวสวนส้มโอลุ่มน้ำแม่กลอง ไม่เพียงปฏิสัมพันธ์แลกเปลี่ยนเรียนรู้กันภายในชุมชนเท่านั้น แต่ยังมีความสัมพันธ์และเรียนรู้จากภายนอกด้วยเช่นกัน ดังตัวอย่างที่ชาวสวนไปรับซื้อส้มโอจากภูมิภาคอื่นๆ แสดงให้เห็นถึงแรกเริ่มชุมชนไม่นิยมการเข้ามาสถาปนาอำนาจโดยหน่วยงานรัฐเพราะเกิดความยำเกรงในเบื้องลึกของจิตใจว่าอาจเป็นการเข้ามาเบียดขับผลประโยชน์เดิมที่ชุมชนเคยบริหารจัดการด้วยตนเองแปรเปลี่ยนสภาพไปสู่ในมือของภาครัฐและด้วยหลักแห่งการสถาปนาของภาครัฐทำให้การพูดถึงชุดความรู้ใหม่่มที่มองเห็นว่าชุมชนอ่อนด้อยและไม่รู้เท่าทัน จึงเป็นที่มาของการสิ้นคลอนวงศัวนความรู้ด้วยตัวของชุมชนเอง เมื่อถึงช่วงเวลาที่เป็นพื้นฐานด้านสิ่งแวดล้อมความสะอาดแปรสภาพเข้าสู่โหมดที่ชาวบ้านพอเรียนรู้ด้วยตนเอง ทำให้เกิดการเปิดระบอบคิดในสิ่งเหล่านี้แปรสภาพให้ชุมชนเริ่มส่งบุคลากรที่ดูแลมีแนวโน้มความเป็นไปได้ที่จะสิ้นคลอนการเป็นผู้นำในยุคจาริต เดินทางออกไปสะแสวงหาและพัฒนาชุดความรู้ด้วยความหวังในเบื้องลึกที่จะให้นำสิ่งเหล่านั้นกลับมายกระดับการบริหารจัดการชุมชนให้กลายเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบ ภายใต้แนวคิดปฏิฐานนิยมมุ่งบ่งชี้ถึงสิ่งที่ว่าความรู้มีอยู่แล้วในทุกที่แค่เพียงรอให้บุคคลไปค้นพบ สอดคล้องกับการศึกษาของ (มานะ นาคำ, 2559) กล่าวถึงชาวสวนส้มโอลุ่มน้ำแม่กลองมีการเรียนรู้ความต้องการของตลาดและนำมาวางแผนการผลิต ทำให้มีผลผลิตออกจำหน่ายสู่ตลาดตลอดทั้งปีซึ่งต่างจากชาวสวนชาวไร่ที่มีผลผลิตออกจำหน่ายเพียงปีละครั้งเท่านั้น ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในพื้นฐานของการเปิดรับชุดความรู้ใหม่ของชุมชนที่เป็นสิ่งที่ไม่ได้ถูกกำหนดด้วยมาตรวัดในรูปแบบที่เป็นจำนวน หากแต่ชุดความรู้ในยุคสมัยมีการเปลี่ยนแปลงกระบวนการเข้าถึงอย่างรวดเร็ว ทำให้ชุมชนเกิดความกระหายที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ตลอดเวลาสะท้อนถึงโลกทัศน์ในการสิ้นคลอนวงศัวนชุดความรู้แบบดั้งเดิม

สรุปผลขั้นตอนที่ 2

การสังเคราะห์วาทกรรมจากตัวบทผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้นำมาจัดระเบียบความเชื่อมโยงของมโนทัศน์ เพื่อผลิตสร้างวงศัวนและนำไปสู่ความจริงในรูปแบบข้อสรุปเชิงทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory) วงศัวนวิชาการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการบริหารจัดการชุมชนด้วยตนเองพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปรายละเอียดที่เป็นฐานรากในเชิงวิชาการดังนี้

1. โลกทัศน์ด้านการทำมาหากิน (Vision) จากการศึกษาพบว่าการศึกษาโลกทัศน์ใหม่ของชุมชนมีพื้นฐานมาจากการทำมาหากินเป็นองค์ประกอบหลัก สิ่งสำคัญที่ชุมชนคำนึงถึงในการปฏิบัติกิจวัตรเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับปากท้อง สิ่งทีส่งผลต่อกระบวนการคิดหรือมุมมองในการบริหารจัดการชุมชนจึงมา

จากการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในการทำมาหากินเป็นหลัก สอดคล้องกับการศึกษาของ (จันทร์พร ช่วงโชติ และคณะ, 2558) กล่าวถึงการที่ชาวบ้านในชุมชนต้องเป็นตัวขับเคลื่อนหลักในการจัดการชุมชนด้วยตัวเอง เป็นกระบวนการปรับเปลี่ยนโลกทัศน์เพื่อสร้างโอกาสในด้านการศึกษาอาชีพเสริมและสามารถใช้เป็นภูมิคุ้มกัน ในการสร้างการมีส่วนร่วมในการรักษาลิ่งแวดล้อม โดยใช้เครื่องมือทางการท่องเที่ยวเป็นในการตอบสนอง การทำมาหากินในด้านการประมงหรือทำไร่ นอกจากนี้การศึกษาของ (บุญเลิศ วิเศษปรีชา, 2559) พบว่าการ พัฒนาความสามารถของชุมชนในการบริหารจัดการด้วยตนเองของ มีความจำเป็นที่ต้องปรับเปลี่ยนโลกทัศน์ ให้มีความสอดคล้องและเป็นไปตามกฎเกณฑ์บรรทัดฐานที่หน่วยงานราชการตั้งไว้ ตรงนี้เป็นสิ่งสำคัญ ที่บ่งบอกว่าชุมชนมีการเรียนรู้และปรับเปลี่ยนมโนทัศน์เพื่อให้เกิดความอยู่รอดและมีความสอดคล้องกับ นโยบายของหน่วยงานภายนอก ซึ่งทำให้สามารถยกระดับการบริหารจัดการชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ ด้วยตนเองได้อย่างดีขึ้น

2. อุดมการณ์ (Idea) จากการศึกษาพบว่าการศึกษาที่ชุมชนมีอุดมการณ์ไปในทิศทางเดียวกันสามารถ ส่งผลให้การบริหารจัดการชุมชนด้วยแนวคิดการพึ่งพาตนเองเป็นไปด้วยความสะดวก โดยที่แรกเริ่มอาจ ต้องใช้เทคนิครวมถึงวิธีการในการค้นหาผู้ที่มีอุดมการณ์คล้ายกันเพื่อรวมกลุ่มไปสู่การพัฒนาตามเป้าหมาย ที่วางไว้ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ (ชนินทร์ วะสินนท์ และคณะ, 2555) พบว่าการที่ชุมชนมีแนวทาง ของอุดมการณ์ไปในทิศทางเดียวกันเป็นการที่สามารถขับเคลื่อนสิ่งต่างๆ ให้เป็นไปตามแผนยุทธศาสตร์ที่ วางไว้อย่างเป็นองคาพยพ ประกอบกับการศึกษาของ (ฤทธิณันท์ เชื้อทอง และ รุจิระ โรจนประภายนต์, 2559) พบว่าการที่อุดมการณ์กลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมในชุมชนนั้น แสดงถึงทัศนคติและตัวตนผ่าน การกระทำที่เป็นบริบทเฉพาะของชุมชน สิ่งเหล่านี้ยิ่งเสริมสร้างความเข้มแข็งให้การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้าน การบริหารจัดการชุมชนด้วยตนเองเป็นไปอย่างก้าวหน้าและนำไปสู่ความยั่งยืน

3. อำนาจที่ถูกสถาปนาโดยชุมชน (Power) ในการศึกษาการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการ บริหารจัดการชุมชนด้วยตนเองที่ประสบความสำเร็จ สิ่งที่ผู้วิจัยพบเจอในผู้ให้ข้อมูลหลักของแต่ละชุมชน เป็นอำนาจที่ถูกสถาปนาโดยชุมชนที่มีความยืดหยุ่นไม่มีลักษณะตายตัว ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, 2558) ที่กล่าวว่าโครงสร้างอำนาจของชุมชนพื้นที่ภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้มีลักษณะ ไม่สถิต เป็นไปตามลักษณะโครงสร้างอำนาจที่เป็นระบบเครือข่ายโดยมีผู้อาวุโสอยู่ในระดับบน ทำให้ การดำเนินงานเป็นไปในวงค์วามของชุมชนขณะทีปัจจุบันเกิดความแทรกแซงในทางการเมือง เป็นเพราะ การเถลิงอำนาจของผู้อาวุโสในชุมชนมีความทะยานอยากเข้าสู่การเมืองท้องถิ่น นอกจากนี้ การศึกษาของ (วิไลลักษณ์ รุ่งเมืองทอง และ สุพรรณิ ไชยอำพร, 2559) กล่าวถึงอำนาจของชุมชนที่ถูกเสริมพลังจาก การเปลี่ยนแปลงความคิดในด้านสินทรัพย์ส่วนบุคคล (เงินตรา) กลายมาเป็นสินทรัพย์ส่วนรวมของคนใน ชุมชน (กองทุน) จึงเป็นจุดเริ่มของคนในชุมชนที่เล็งเห็นถึงปัญหาในพื้นที่และร่วมกันลงขันเพื่อระดมเงินไว้ ใช้ในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จนกลายเป็นกระบวนการพัฒนากลุ่มสวัสดิการเล็กๆ โดยชุมชนบางแห่ง ในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้ยกระดับกลายเป็นกลุ่มสหกรณ์ที่มีระบบการบริหารจัดการสินทรัพย์ของ ชุมชนที่มีความมั่นคงมากขึ้น ส่งผลให้เกิดการสถาปนาอำนาจด้วยตัวชุมชนเองกลายเป็นอำนาจต่อรอง ต่อสิ่งที่เข้ามาจากภายนอก

4. ความรู้จากภายในและภายนอกชุมชน (Knowledge) ในการศึกษาผู้วิจัยพบว่าความรู้เป็นส่วน สำคัญอย่างยิ่งในการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการบริหารจัดการชุมชนด้วยตนเอง ซึ่งหากชุมชนไม่มีชุด ความรู้พื้นฐานภายในตนเองแล้วประกอบกับการไม่เปิดใจรับชุดความรู้ใหม่จากภายนอก แม้แต่พะวงว่าจะ ถูกกดทับจากชุดความรู้ภายนอกจนทำให้ชุดความรู้เก่าค่อยๆ เลือนหายไปอันจะนำไปสู่การความท้อทาย ใหม่ที่ส่งผลให้เกิดการถูกกลืนหายไปจากระบบ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ (พูลสุข จันทร์เพ็ญ และ คณะ, 2553) ที่กล่าวถึงองค์ความรู้ที่เป็นลักษณะเฉพาะในแบบภูมิปัญญาของท้องถิ่นทีส่วนใหญ่จะมีระบบ การจัดการในรูปแบบที่คล้ายคลึงกัน จึงมีคุณลักษณะชุดความรู้แบบเปิดที่เชื่อมโยงความลึ้มพันธ์จากภายใน และภายนอกได้อย่างกลมกลืนและนำมาเอามาดัดแปลงสังเคราะห์เป็นชุดความรู้ใหม่ที่มีความกลมกลืน ซึ่ง สามารถนำไปทดสอบปฏิบัติเพื่อดำเนินการให้มีความทันสมัยอยู่ตลอดเป็นพลวัต นอกจากนี้จากการ วิเคราะห์ที่สามารถสรุปได้ว่าหากผู้นำชุมชนมีความรู้และความเข้าใจในการพัฒนาโดยไม่หวังผลประโยชน์

ส่วนตน ยิ่งทำให้การพัฒนาชุมชนโดยใช้ชุดความรู้เกิดความสำเร็จได้เร็วขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาของ (ปราการ เกิดมีสุข, 2559) ที่มุ่งเน้นในการเริ่มพัฒนาชุมชนจากฐานความรู้ที่มีอยู่ในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก ซึ่งมาจากการเข้าไปมีส่วนร่วมในการชวนคิดชวนคุยและรับฟังปัญหาที่เกิดขึ้นจนนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างตรงประเด็น

5. ประสบการณ์ด้านการทำมาหากิน (Experience) ในการศึกษาผู้วิจัยพบว่าประสบการณ์ในด้านการทำมาหากินของชุมชนเป็นพื้นฐานสำคัญของการบริหารจัดการชุมชนด้วยตนเอง โดยส่วนใหญ่ชุมชนสถาปนาวาทกรรมพื้นฐานในสิ่งต่างๆ ที่สอดคล้องกับปัจจัยด้านการทำมาหากิน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ (อุทิศ ทาหอม และคณะ, 2558) ที่ศึกษาเกี่ยวกับประสบการณ์ความรู้ในการนำทุนวัฒนธรรมของชุมชนมาใช้เพื่อสร้างระบบการบริหารจัดการชุมชน โดยมุ่งเน้นไปที่การใช้พื้นฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในการเรียนรู้ผลลัพธ์จากการทำมาหากินภายใต้พื้นฐานอัตลักษณ์ทางภูมิปัญญาของชุมชนในอดีตและนำมาปรับใช้ให้สอดคล้องกับบริบทในปัจจุบัน จึงทำให้ผู้วิจัยสามารถอธิบายได้ว่าประสบการณ์ทำมาหากินของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก เป็นส่วนประกอบหนึ่งที่มีความสำคัญและมีความจำเป็นที่ต้องเชื่อมโยงกับทุนทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนทุกระดับ ผ่านการมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดผลลัพธ์เชิงประจักษ์แก่ชุมชนในด้านการเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการบริหารจัดการชุมชนด้วยตนเอง

6. ความสัมพันธ์ของชุมชน (Relation) จากการศึกษาผู้วิจัยพบปัจจัยทางด้านความสัมพันธ์ของชุมชนมีความสำคัญอย่างยิ่งในวงศาคณาญาติเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการบริหารจัดการชุมชนด้วยตนเอง ในรูปแบบที่เป็นการเกื้อหนุนระหว่างกันของชุมชนส่งผลให้เกิดการปฏิสัมพันธ์และสร้างความเชื่อมั่นสำหรับผู้ที่ได้รับ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ (รติพร ถึงฝั่ง และ สุพรรณิ ไชยอำพร, 2560) พบว่าชุมชนที่มีความสัมพันธ์ในระดับที่มีความหลากหลายค่อนข้างเป็นไปด้วยข้อจำกัดอันเป็นผลมาจากปัญหาในต่างเวลา จึงทำให้ความสัมพันธ์ที่เป็นไปในลักษณะของครอบครัวจึงมีความคล่องตัวในการบริหารจัดการ ซึ่งสามารถพบได้ทั่วไปในการบริหารจัดการชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออกที่เป็นระบบการบริหารจัดการภายใต้วงศาคณาญาติ นอกจากนี้ การศึกษาของ (ชูชาติ พ่วงสมจิตร, 2560) พบว่าการที่ชุมชนในพื้นที่มีความสัมพันธ์ระหว่างกันโดยที่มีโรงเรียนเป็นสื่อกลาง ยิ่งสามารถเป็นการเสริมพลังให้กลุ่มคนในชุมชนที่ส่วนใหญ่ได้ส่งบุตรหลานเข้าศึกษาในโรงเรียนประจำพื้นที่ เกิดความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในการแสดงความคิดเห็นเพื่อพัฒนาชุมชนให้ไปสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบในการบริหารจัดการชุมชนด้วยตนเอง ทำให้สามารถเกิดความเข้าใจได้ง่ายขึ้นหากสร้างความสัมพันธ์ทางตรง เช่น การนำโรงเรียนออกสู่ชุมชนหรือ การนำชุมชนเข้าหาโรงเรียน เป็นต้น

7. ขนบธรรมเนียม ประเพณี (Tradition) จากการศึกษาพบว่าการศึกษาพบว่าการที่ชุมชนมีพื้นฐานขนบธรรมเนียมประเพณี ที่เป็นอัตลักษณ์ของพื้นที่ย่อมมีความได้เปรียบในการพัฒนาไปสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการบริหารจัดการชุมชนด้วยตนเอง เนื่องจากมีความแข็งแกร่งในพื้นฐานของความเป็นชุมชนที่มีขนบธรรมเนียม ประเพณี ซึ่งเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจคนในชุมชนเอาไว้ด้วยกัน สอดคล้องกับการศึกษาของ (นิมนทวล จันทฤษฎ และคณะ, 2559) พบว่าการที่ชุมชนใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานเข้ากับวิทยาการสมัยใหม่ทำให้เกิดความก้าวหน้าต่อชุดความรู้ที่ชุมชนสามารถนำไปปรับใช้ในการบริหารจัดการชุมชนด้วยตนเอง ทำให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนที่ตั้งอยู่ภายใต้วัฒนธรรมของตนเอง นอกจากนี้ การศึกษาของ (ปนต์ อัศวชัย, 2558) พบว่าการที่ชุมชนมีความเข้าใจถึงคุณค่าของทรัพยากรท้องถิ่นในด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ยิ่งเป็นส่วนสำคัญที่สามารถทำให้เกิดประสิทธิภาพในการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการบริหารจัดการชุมชน นำไปสู่การจัดการและการดำเนินกิจกรรมที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนได้ตรงความต้องการเป็นอย่างดี

ข้อเสนอแนะทางการจัดการ

1. ชุมชนที่มีบริบทพื้นฐานในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมและประมงควรนำผลการศึกษางานวิจัยวิชาการเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการจัดการตนเองของชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก ไปปรับใช้เป็นต้นแบบในการจัดทำแผน (Plan) พัฒนาชุมชนเพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองภายใต้แนวคิดการใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลที่ว่า “มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” เริ่มจากการสำรวจความพร้อมพื้นฐานในชุมชนเพื่อให้ทราบถึงข้อมูลต่างๆที่อยู่กระจัดกระจายไม่เป็นหมวดหมู่ โดยนำข้อมูลที่ได้มาจัดกระทำและสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดฉันทามติในแนวทางการพัฒนาไปสู่เป้าหมายของชุมชน พร้อมการสร้างสรรค์กระบวนการทำงานอย่างเป็นขั้นตอนและเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอย่างเป็นแบบแผน

2. การขับเคลื่อนกระบวนการทำงานตามแผนพัฒนาปรากฏสิ่งสำคัญอยู่ที่การปฏิบัติ (Do) ผลการศึกษาในด้านการจัดการตนเองของชุมชนกล่าวถึงกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักควรจัดกระทำกลุ่มคณะทำงานเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาตนเองของชุมชน ซึ่งกล่าวถึงความจำเป็นที่ต้องมาจากการมีส่วนร่วมผ่านกระบวนการหาฉันทามติ ขั้นตอนนี้ผู้วิจัยขอกล่าวถึงการที่ชุมชนมีผู้นำ (Leadership) ที่เข้มแข็งจะทำให้สามารถขับเคลื่อนการทำงานไปได้อย่างรวดเร็ว โดยผู้นำจำเป็นที่ต้องเสียสละและสร้างความไว้วางใจให้เกิดขึ้นในชุมชน เพื่อให้สามารถผลักดันการปฏิบัติให้เป็นไปตามแผนพัฒนาและนำไปสู่ความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม

3. การจัดการตนเองของชุมชนที่เป็นเกษตรกรรมและประมงมักประสบปัญหาด้านการทำมาหากินในสังคมปัจจุบัน ซึ่งผลการศึกษาที่ผู้วิจัยค้นพบชุมชนสามารถประยุกต์แนวคิดทางการจัดการของชุมชนผ่านการตรวจสอบ (Check) ข้อมูลพื้นฐานและกิจวัตรในบริบทเดิมเพื่อต่อยอดไปสู่รูปแบบการจัดการตนเองของชุมชนในบริบทอื่นที่มีความสอดคล้อง เช่น การจัดการชุมชนที่มีพื้นฐานในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมสามารถนำทุนชุมชนอื่นที่มีอยู่ในพื้นที่มาปรับใช้ผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยอาศัยการวิเคราะห์สังเคราะห์จนพัฒนาเป็นความรู้ในมิติทรัพยากร ทุน วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ในลักษณะที่มีความเชื่อมโยงกับระบบชีวิตที่มีความโยงใยเป็นเครือข่ายเพื่อให้เกิดความหลากหลายในมิติของชุมชนท้องถิ่น ดังนั้นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญในการเข้ามาผนึกกำลังเพื่อส่งเสริมให้ชุมชนสามารถถูกขับเคลื่อนจัดการตนเอง ซึ่งจะนำมาสู่การจัดการชุมชนในรูปแบบพันธมิตรเครือข่ายทางการพัฒนาสังคม

4. การยกระดับชุมชนไปสู่ระบบการจัดการที่ดีชุมชนควรมีการปรับปรุงแก้ไข (Action) กระบวนการทำงานให้มีความครอบคลุมผลกระทบในด้านการจัดการ ผลการศึกษาผู้วิจัยค้นพบว่าชุมชนปอแก้วที่มีพื้นฐานในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก ได้ใช้หลักวงจรการบริหารงานที่มีคุณภาพ (PDCA) นำมาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาขั้นตอนในการจัดการชุมชนแบบพึ่งพาตนเองให้เกิดคุณภาพในการปฏิบัติ โดยส่วนสำคัญเป็นการสนับสนุนให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางการจัดการเชิงธุรกิจระหว่างชุมชนกับภาคเอกชน ทำให้ชุมชนสามารถเกิดความรู้เท่าทันต่อเศรษฐกิจของโลกจนสามารถยกระดับพัฒนา เพื่อสอดคล้องกับการเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor หรือ EEC)

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ข้อค้นพบเชิงวงศาคาวทยาผู้วิจัยได้สรุปรายละเอียดจากผลการศึกษาเป็นข้อเสนอแนะ เพื่อสามารถนำข้อมูลจากงานวิจัยชิ้นนี้ไปพัฒนาโดยมุ่งเน้นไปที่ประเด็นการศึกษาครั้งต่อไปดังนี้

1. การประเมินศักยภาพชุมชนในรูปแบบเกณฑ์ที่เป็นมาตรฐานการประเมินตนเอง โดยพัฒนาเป็นเครื่องมือเฉพาะและเหมาะสมกับบริบทของท้องถิ่น เพื่อให้ทราบถึงเทคนิคที่เป็นรูปแบบเฉพาะในการมองตนเองของชุมชนนำไปสู่การยกระดับมาตรฐานที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ภูมิภาคตะวันออก

2. จัดกระทำกระบวนการวิจัยในหัวข้อที่มีความสอดคล้องระหว่างชุมชนกับการพัฒนาเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor หรือ EEC) เพื่อศึกษาถึงความเหมาะสมในการขยายโอกาสทางเศรษฐกิจให้สอดคล้องกับบริบทชุมชนที่สามารถสร้างโอกาสในด้านการทำงาน การกระจายรายได้ไปสู่คนชายขอบ และการพัฒนานำไปสู่ความยั่งยืนในแต่ละบริบท

บรรณานุกรม

- โกวิทย์ พวงงาม. (2553). *การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น*. ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์: บริษัท บพิตรการพิมพ์ จำกัด.
- จันทร์พร ช่วงโชติ, นำชัย ทนุผล, และ พิทักษ์ ศิริวงศ์. (2558). บ้านพุ่ม ชุมชนหลังเขื่อน: กระบวนทัศน์ของชาวบ้านต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบนฐานชุมชนพื้นที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี. *วารสาร Veridian E-Journal สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ*, 8(2), 408-419.
- ชนินทร์ วะสินนท์, สมบูรณ์ ชาวชายโงง, และ ธวัชชัย คุณวงษ์. (2555). คนรุ่นใหม่กับการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*, 6(2), 75-86.
- ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์. (2558). การพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างอำนาจของชุมชนท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. *วารสารพัฒนาสังคม*, 17(1), 65-87.
- ชูชาติ พวงสมจิตร์. (2560). การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน. *วารสารวิชาการ Veridian E-Journal สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ*, 10(2), 1342-1354.
- นภาพรณีย์ ทะวานนท์. (2543). วิจัยวิทยาในการศึกษาปรากฏการณ์ความเข้มแข็งของชุมชน. ในเอกสารประกอบสัมมนาองค์ความรู้ในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน: จากปรากฏการณ์สู่ทฤษฎีฐานราก. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- นิภาพร มาลีลัย, และ จักรพันธ์ ชัดชุมแสง. (2558). การต่อรองกับสำนึกบุญนิยมในพื้นที่พหุชาติพันธุ์ในจังหวัดสกลนครผ่านทุนทางวัฒนธรรมและทุนทางสังคม. *วารสารลุ่มน้ำโขง*, 11(2), 139-164.
- นิมิต นวลจันทร์บุญ, เกวลี อ่อนเรือง, และ สัญญา เคนาภูมิ. (2559). แนวคิดการจัดการภูมิปัญญาวิถีครามวิถีไท. *วารสารธรรมทรรศน์*, 16(1), 250-263.
- บุญเลิศ วิเศษปรีชา. (2559). ชุมชน : จากอุดมคติถึงเครื่องมือเพื่อการปกครอง. *วารสารมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ*, 11(1), 9-35.
- ปณิต อัครชัย. (2558). แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนของชุมชนเทศบาลตำบลศาลเจ้าโรงทอง อำเภอวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยธนบุรี*, 9(18), 60-67.
- ปรากฏา เกิดมีสุข. (2559). การจัดการความรู้เพื่อพัฒนาผู้นำชุมชน: ศึกษากรณีผู้นำชุมชนวัดบูรณาวาส. *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี*, 5(1), 11-18.
- พูลสุข จันทร์เพ็ญ, ประสงค์ ปราณีตพลกรัง, พงศ์ ทรดาล, และ กุสุมา พลาพรหม. (2553). รูปแบบการบริหารคุณภาพโดยรวมสำหรับระบบการจัดการความรู้ในชุมชนไทย. *วารสารพัฒนบริหารศาสตร์*, 50(1), 115-126.
- มานะ นาคำ. (2559). ชุมชนปฏิบัติของชาวสวนผสมผสานแบบยกร่องลุ่มน้ำแม่กลอง. *วารสารลุ่มน้ำโขง*, 12(3), 107-130.
- รติพร ถึงฝั่ง, และ สุพรรณิ ไชยอำพร. (2560). การเกื้อหนุนทางสังคมของผู้สูงอายุในบริบทชุมชนเมือง: กรณีศึกษาชุมชนที่มีพื้นฐานความสัมพันธ์ทางเครือญาติ และชุมชนที่มีพื้นฐานความสัมพันธ์หลากหลาย. *วารสารพัฒนาสังคม*, 19(2), 1-20.
- ฤทธิณันท์ เชื้อทอง, และ รุจิระ ไรจนประภานต์. (2559). ค่านิยม อุดมการณ์ และรูปแบบการสื่อสารที่แสดงถึงลักษณะทางวัฒนธรรมของคนไทย. *วารสารนิຕ้าภาษาและการสื่อสาร*, 21(19), 110-143.
- วิไลลักษณ์ รุ่งเมืองทอง, และ สุพรรณิ ไชยอำพร. (2559). กระบวนการเสริมพลังอำนาจประชาชนเพื่อการเป็นปึกแผ่นของชุมชน. *วารสารพัฒนาสังคม*, 18(2), 77-101.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2555). คิดอย่างมิเชล ฟูโกต์ คิดอย่างวิพากษ์: จากวาทกรรมของอัตบุคคล ถึงจุดเปลี่ยนของอัตตา (พิมพ์ครั้งที่ 2). เชียงใหม่: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- อุทิศ ทาหอม, พิเชิต วันดี, และ สำราญ ชูระดา. (2558). ทูทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนบ้านตามา จังหวัดบุรีรัมย์. *วารสารการ จัดการสิ่งแวดล้อม*, 11(2), 44-59.
- Boonmee, T. (2014). *Mitchel Foucault* (2nd ed.). Bangkok, Thailand: Vibhasa.
- Fairclough, N. (1992). *Discourse and Social Change*. USA: Blackwell Publishing Inc.
- Foucault, M. (1984). Nietzsche, Genealogy, History. In P. Rabinow (Ed.), *The Foucault Reader*. New York: Pantheon Books.
- Friedlander, W. A., & Apte, R. Z. (1980). *Introduction to Social Welfare*. New Jersey: Prentice-Hall
- Glaser, B. G., & Strauss, A. L. (1967). *The Discovery Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research*. London: Aldine Publishing Company.
- Pornprachatham, S. (2006). *The Genealogy of Thai Educational System*. Bangkok: Srinakharinwirot University.
- Rawiwong, V. (1989). The Future of Social Welfare in Thailand. In *Social Welfare in the Present and Future* (pp. 1-42). Bangkok: National Council for Sociological Research.
- Sathirakoses-Nagapradjpa. (1989). *Thai Life Before*. Bangkok: Fine Arts Department.
- Vuthimedhi, Y. (1983). *Principles of Community Development and Rural Development*. Bangkok: Thai Anugkor Thai.
- Wantana, S. (1983) *Political Economy of the Thai Education System Study on Non-Participation in National Development*. Bangkok: Chulalongkorn University.
- Wasikasin, W., Nontapattamadul, K., & Wasinarom, S. (2010). *General Knowledge about Social Welfare and Social Work* (7th ed.). Bangkok: Thammasat University Press.